Komentar in karta: 1/27

SLA V020 ‘grlo’

Jožica Škofic

1. Gradivo

Za pomen ‘zgornji, razširjeni del sapnika, v katerem sta glasilki’ oz. ‘sprednji, srednji del vratu’, knj. *gŕlo* (*ŕ*), je najpogostejši in po vsem slovenskem jezikovnem prostoru razširjen leksem *grlo* (z enkratno izpeljanko *grlanec*) – zaradi narečnih glasovnih in oblikoslovnih sprememb (različni odrazi zlogotvornega **ṛ* in *ḷ* ter *g*, različno naglasno mesto, različna stopnja oslabitve nenaglašenih samoglasnikov, maskulinizacija ali feminizacija nevter) se uporabljajo mnoge različice tega leksema. Leksem *grla* s prehodom *-o* > *-a* je lahko srednjega, moškega ali ženskega spola (gl. Smole 2006), kar na karti ni posebej označeno.

Zemljepisno bolj omejen je leksem *golt* (z oznako starinsko v T412), ki v strokovnem knjižnem jeziku sicer označuje ‘prehod iz ustne votline v žrelo’. Redko sta zapisani njegovi izpeljanki *goltan* in *goltanec*, še redkeje pa tvorjenke s korenom *-žer-*/*-žir-* (*požeruh*, *požerak*, *požiralo*, *požiralnik*, ki v knjižnem jeziku pomeni ‘organ, ki vodi od žrela do želodca’). Posamično in razpršeno so zapisani še leksemi *grtanec*, *grkljan*, *gržonec*, *golžunec*, *hreščavec* (ki ima v T154 dodano pojasnilo, da tako poimenujejo zlasti grlo pri živalih, npr. pri prašiču), *vrat*, *krof*, *gurgelj*/*gurkelj*, *kragen* in *farkaš*.

2. Morfološka analiza

grl- ≤ **gъr-dl-o* ‘grlo, požiralnik’ ← **žer-ti* ‘žreti, požirati’
 grlanec ≤**gъr-dl-an-ьc-ь*
požeruh < **po-žer-ux-ъ* ← **po-žer-ti* ‘požreti’
 požerak < **po-žer-ak-ъ* ← **po-žer-ti* ‘požreti’
požiralo < **po-žir-a-dl-o* ← **po-žir-a-ti* ‘požirati’
 požiralnik < **po-žir-a-l-ьn-ik-ъ*
golt < **gъlt-ъ* ← **glъt-a-ti* ‘goltati’
 goltan < **gъlt-an-ъ*
 goltanec < **gъlt-an-ьc-ь*
grtanec < **gъrt-an-ьc-ь* ← **gъrt-an-ъ* ‘grlo’
grkljan, nejasno, morda v zvezi z **gъrt-an-ъ* ‘grlo’ ali **gъrk-a-ti* ‘hrkati, gruliti’
gržonec, nejasno (ESSJ 1: 184–185)
golžunec, nejasno, morda v zvezi z **gъlg-ъ* (ESSJ 1: 159, 160)
hreščavec < **xręšč-a-v-ьc-ь*/**xręšč-a-l-ьc-ь* ← **xręšč-a-ti* ‘hreščati’
vrat < **vort-ъ* ‘vrat’
krof < **(krof)-ъ* ← srvnem. *kropf* ‘golša’
kragen < **(kragn)-ъ* ← nem. *Kragen* ‘vrat, ovratnik’

gurgelj < **(gurgəĺ)-ь/*(gurgeĺ)-ь* ← nem. *Gurgel* ‘goltanec, grlo’
gurkelj, nejasno, morda iz **(gurkəĺ)-ь/*(gurkeĺ)-ь* ← srvnem. *gurkel* ‘goltanec, grlo’
farkaš < **(farkaš)-ь*, nejasno, morda z izpustom drugega dela madž. *farkastorok* ‘volčje žrelo (*farkas* ‘volk’, *torok* ‘grlo’)

3. Posebnosti kartiranja
Kot enkratnice so kartirani leksemi *kragen* v T014, *farkaš* v T381, *gržonec* v T127 in *golžunec* v T117.
Kot enkratnica z *grl-* je kartiran leksem *grlanec* v T294.
Kot enkratnica z *-žir-* je kartiran leksem *požiralo* v T206.
Kot tretji odgovor je z znakom za komentar kartiran leksem *grlo* v T408.

4. Uporabljena dodatna literatura
Smole 2006

5. Primerjaj
SLA: V019 ‘vrat’(1/26); OLA: 1445; ALE: /; SDLA-SI: 268; ALI: 170; ASLEF: 1252; HJA: /